

УДК 355. 004.6

Oleksandr Trofymchuk, Dr.Sc., Professor, Corresponding Member of NASU, Director of the Institute of Telecommunications and Global Information Space

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3358-6274> **e-mail:** trofymchuk@nas.gov.ua

Serhyi Zabolotnyi, PhD student

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-1381-0510> **e-mail:** s.zabolotnyi@ed.nuou.org.ua

Vitaliy Katsalap, PhD, D.Sc. candidate

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4804-8022> **e-mail:** v.katsalap@ed.nuou.org.ua

Institute of Telecommunications and Global Information Space, National Academy of Science of Ukraine, Kyiv, Ukraine

IMPROVEMENT OF THE METHOD OF SEMIOTIC ANALYSIS OF MATERIALS FOR DETECTION OF INFORMATIONAL-PSYCHOLOGICAL IMPACT

Abstract. *The improvement of the method of semiotic analysis is carried out in the interests of identifying the informational and psychological impact on target audiences. This is due to the fact that there is a discrepancy in the way of determining the dominant messages in the information space. The main narratives used to justify armed aggression, in particular the theorization of the “SVO”, are characterized, demonization of Ukraine and the West, as well as the creation of the image of Russia as a victim of an international conspiracy. The essence of the integration of textual and visual elements in propaganda materials to form an emotional informational and psychological impact on young people, who are the main target audience, is explained.*

The purpose of the article is to improve the method of semiotic analysis to identify informational and psychological impact by taking into account the hypothesis of information management, which will allow to increase the capabilities of the Ukrainian defense forces in countering information threats in the deoccupied territories of Ukraine.

The conducted research allowed us to outline the main areas of work in the information space in the deoccupied territories of Ukraine and develop information technology to effectively counter Russian propaganda. During a comprehensive analysis of methods of informational and psychological influence on specific target audiences, the content of narrative elements that determine their behavior was obtained. New approaches to the use of informational and psychological operations tools were analyzed, which allows for a deeper understanding of their role in manipulating public consciousness and ensuring ideological influence in the long term. The result of the study is a description and decomposition of the method of semiotic analysis for identifying informational and psychological influence on specific target audiences with a step-by-step analysis of specific manipulations. This expands the theoretical understanding of the use of materials as tools of informational and psychological influence, contributing to a deeper analysis of Russia's propaganda strategies in the education system.

Keywords: *method of semiotic analysis; informational and psychological impact; propaganda; target audience; hypothesis; controlling information; information space; destructive information.*

О.М. Трофимчук, С.В. Заболотний, В.О. Кацалап

Інститут телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАН України,
м. Київ, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДУ СЕМІОТИЧНОГО АНАЛІЗУ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ

***Анотація.** Удосконалення методу семіотичного аналізу здійснюється в інтересах виявлення інформаційно-психологічного впливу на цільові аудиторії. Це пов'язано з тим, що існує невідповідність шляхом визначення домінуючих повідомлень в інформаційному просторі. Охарактеризовані основні наративи, що використовуються для виправдання збройної агресії, зокрема героїзація "СВО", демонізація України та Заходу, а також створення образу росії як жертви міжнародної змови. Пояснено суть інтеграції текстових і візуальних елементів у пропагандистських матеріалах для формування емоційного інформаційно-психологічного впливу на молодь, яка є основною цільовою аудиторією.*

Метою статті є удосконалення методу семіотичного аналізу для виявлення інформаційно-психологічного впливу шляхом врахування гіпотези на управління інформацією, що дозволить підвищити спроможності сил оборони України у протидії інформаційним загрозам на деокупованих територіях України.

Проведене дослідження дозволило окреслити основні напрями роботи в інформаційному просторі на деокупованих територіях України та розробити інформаційну технологію для ефективної протидії російській пропаганді.

Під час комплексного аналізу методів інформаційно-психологічного впливу на визначені цільові аудиторії отримано зміст наративних елементів, які встановлюють її поведінку. Проаналізовано нові підходи до використання інструментів інформаційно-психологічних операцій, що дозволяє глибше зрозуміти їхню роль у маніпуляції суспільною свідомістю та забезпеченні ідеологічного впливу в довгостроковій перспективі.

Результатом дослідження є опис та декомпозиція методу семіотичного аналізу для виявлення інформаційно-психологічного впливу на визначені цільові аудиторії із поетапним аналізом конкретних маніпуляцій. Це розширює теоретичне розуміння використання матеріалів як інструментів інформаційно-психологічного впливу, сприяючи глибшому аналізу пропагандистських стратегій росії у системі освіти.

Тому наведене удосконалення методу семіотичного аналізу для виявлення інформаційно-психологічного впливу в умовах сучасного протистояння фейкам і дезінформації є необхідним інструментом оцінювання інформаційного простору.

Впровадження удосконаленого методу семіотичного аналізу для виявлення інформаційно-психологічного впливу доцільно почати з окремих функціональних областей.

Ключові слова: метод семіотичного аналізу; інформаційно-психологічний вплив; пропаганда; цільова аудиторія; гіпотеза; управляюча інформація; інформаційний простір; деструктивна інформація.

<https://doi.org/10.32347/2411-4049.2025.1.111-124>

Вступ

Постановка проблеми. В умовах широкомасштабної збройної агресії російської федерації інформаційний простір стає ключовою ареною для впливу на свідомість і поведінку цільових аудиторій. Одним із потужних інструментів інформаційно-психологічного впливу є система освіти, через яку держави можуть формувати довгострокові ідеологічні установки у молоді. Російська федерація активно використовує шкільну літературу, зокрема підручники з історії, для закріплення пропагандистських меседжів, спрямованих на виправдання збройної агресії, формування лояльності до державної політики та підготовку майбутніх поколінь до підтримки режиму.

Особливо гостро ця проблема постає на тимчасово окупованих територіях України, де система освіти використовується для русифікації населення, деукраїнізації та знищення національної ідентичності. Російські підручники містять чітко структурований пропагандистський меседж-бокс, що викривляє історичні події, героїзує збройну агресію росії, дискредитують Україну та Захід. Вони є інструментами систематичної маніпуляції свідомістю школярів, які перебувають у середовищі ізольованого інформаційного доступу.

Недостатнє розуміння механізмів цього впливу ускладнює розробку рекомендацій протидії та реабілітації постраждалого населення на деокупованих територіях. Відсутність комплексного підходу до аналізу таких освітніх матеріалів обмежує здатність виявити ключові пропагандистські інструменти, а також розробити ефективні освітні та інформаційні заходи для нейтралізації негативного впливу російської пропаганди. У цьому контексті постає необхідність дослідження методів, меседжів і наслідків використання пропагандистських елементів у шкільній навчальній літературі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз джерел [1-2] показує, що деструктивна інформація в інформаційному просторі перетворилась на алгоритм дій. Оцінювання цього алгоритму залежить від інформаційних технологій, які використовуються для створення комунікації між суб'єктом та об'єктом інформаційно-психологічного впливу. За такої обставини важливою особливістю є врахування поведінки певної цільової аудиторії під час визначення умов надання нею переваг до конкретної інформації в певному сегменті інформаційного простору.

У дослідженнях [3-4] окреслено теоретичну рамку потенційних можливостей інформаційно-психологічного впливу на цільові аудиторії через навчальну літературу в сфері освіти. В дослідженні [4] частково охарактеризовуються пропагандистські лінії переконання в навчальній літературі росії для старших класів.

В статтях [5, 6] зазначається, що пропагандистський вплив на молодь через шкільну літературу є частиною більшої системи пропагандистського впливу кремля.

В матеріалах статей [7-9] зазначено, що саме предмет «історія» найбільш перспективний для імплементації нарративної складової пропаганди кремля.

В [9] частково розкрито аспекти трансформації системи освіти на тимчасово окупованих територіях України.

У виданнях [11-13] описано подальші перспективи посилення інформаційно-психологічного впливу в системі освіти росії.

Метою статті є удосконалення методу семіотичного аналізу для виявлення інформаційно-психологічного впливу шляхом врахування гіпотези на управління інформацією, що дозволить підвищити спроможності сил оборони України у протидії інформаційним загрозам на деокупованих територіях України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Від початку збройної агресії російської федерації проти України та тимчасової окупації нею частини української території, як за час проведення антитерористичної операції, так і в ході ведення операції об'єднаних сил на тимчасово окупованій території Донецької та Луганської областей створились умови, коли держава-агресор цілеспрямовано застосовує не тільки збройні формування російської федерації, а ще й комплекс сучасних прихованих та невійськових методів протидії, зокрема широкомасштабний деструктивний інформаційно-психологічний та агітаційно-пропагандистський вплив на населення України, як на Сході нашої держави, так і на решті її території.

Аналіз наведених подій дозволяє виділити три категорії обміну інформацією між суб'єктами впливу:

- управляючі інформаційні впливи;
- передавання інформації – опосередковані впливи;
- повідомлення про події – суперечливі впливи.

Під обміном інформацією між суб'єктами впливу розуміємо двосторонню взаємодію, у якій сторони виконують функції ініціатора або відповідача для кожного одиничного акту обміну.

Ініціатор формує керуючу взаємодію, тобто видає запит на визначену функцію управління. Відповідач формує відповідь на керуючий запит.

Реакція на передану інформацію реалізовується у запитах на визначену інформацію, яка видається ініціатором, та у відповідях, що формуються відповідачем. Повідомлення про події формуються та надсилаються ініціатором. Якщо існує необхідність у підтвердженні про прийом такого повідомлення, то воно формується відповідачем у вигляді відповіді.

Доцільно виділити три категорії управляючих інформаційних впливів:

- управління рівнем аналізу;
- управління рівнем систематизації;
- управління рівнем взаємодії.

Управління рівнем аналізу забезпечує механізми контролю керуючих впливів та координації усіх інформаційних ресурсів, які здійснюють управління повідомленнями від одного або декількох об'єктів інформаційного впливу. Управління рівнем аналізу є єдиним засобом, який забезпечує управління сукупністю можливих чинників безпосереднього інформаційного впливу на декілька цільових аудиторій.

Управління рівнем систематизації забезпечує механізми розподілу інформаційних ресурсів із N – категорій управляючих впливів. Кожна із N – категорій управляючих впливів може впливати на сукупність елементів між суб'єктами інформаційного впливу, коли не конкретизована цільова аудиторія.

Об'єкти N – категорій взаємодіють один з одним і забезпечують керуючі інформаційні впливи на кожен із N – категорій управляючих впливів, що використовуються для передачі даних між відповідними ініціаторами та акторами. Для передачі даних з метою управління N – категоріями інформаційних впливів використовується деструктивна інформація повторного суперечливого сприйняття.

Управління рівнем взаємодії забезпечує сукупність засобів керуючих впливів та управління одним суб'єктом деструктивного інформаційного впливу на визначену конкретну цільову аудиторію.

Для ефективної реалізації розглянутих категорій управляючих впливів необхідно визначити один з основних показників якості інформаційно-психологічного впливу, яким є інтенсивність інформаційних потоків.

Інтенсивність інформаційних потоків залежить від величини перепаду інтелектуальних потенціалів конкретної цільової аудиторії або конкретного соціуму. Інтенсивність інформаційних потоків також може залежати від внутрішніх та зовнішніх взаємозв'язків – ділового спілкування, інтелектуального обміну між людьми та групами, а також від можливостей мобілізувати інформаційні ресурси, концентрувати їх в потрібному напрямку.

Для підтримання управління інформаційно-психологічним впливом як сукупності усіх можливих впливів на цільову аудиторію створюється ситуація, коли буде недостатньо використання засобів управляючих впливів.

Якщо такої повноти немає – відсутня підтримка від передавання інформації (опосередкованого впливу) та повідомлення про події (суперечливі впливи), то функціональна повнота управління цільовими аудиторіями буде забезпечена відкритою поведінкою людей у соціумі в межах однієї цільової аудиторії.

У контексті розгляду активних інформаційно-психологічних впливів актуальним є питання не тільки опису процесу деструктивної його складової, а й інформаційної протидії. Це, у свою чергу, дозволить якісно вивчити характер процесів, які розглядаються, а також дає можливість ставити та вирішувати завдання щодо знаходження оптимальних способів їх організації.

У загальному вигляді зазначені процеси є нелінійними і тому допускають неочевидні шляхи їх розвитку. Разом з тим, навіть у найпростіших випадках аналіз математичних моделей та результатів розрахунків дає змогу визначати ключові характеристики, управління якими стимулюватиме напрямок розвитку ситуації у необхідному напрямку.

Інформаційний простір швидко еволюціонує, постійно навчається разом з людиною і вже може прогнозувати поведінку соціальних груп та краще розуміти людину та її інтереси. Соціальним мережам відомо про людину та соціальні групи абсолютно все, це надпотужний інструмент для розповсюдження дезінформації, саме тому, що за їхньою допомогою можна швидше зрозуміти інтереси, страхи та мотивації у поведінці цільової аудиторії та надати об'єкту саме ту інформацію, що здійснить безпосередній вплив на рішення будь-якого суб'єкту.

Для глибшого розуміння методів інформаційно-психологічного впливу, закладених у розділ російського підручника з історії, що присвячений висвітленню “СВО”, шляхом застосування методу семіотичного аналізу

дослідимо варіанти переконання цільових аудиторій. Цей метод дозволить: оцінити ключові фрагменти тексту; здійснити аналіз супроводжуючого тексту; класифікувати маніпулятивні складові; визначити емоційну складову.

Метод семіотичного аналізу графічного матеріалу № 1 (рис. 1):

- аналіз символічної складової: прапори росії є центральним елементом обох зображень. Вони символізують контроль і суверенітет, підкреслюючи меседж про «відновлення історичної справедливості»;
- аналіз супроводжуючого тексту: гасла на плакатах і банерах формують ілюзію легітимності анексії через підтримку з боку населення. Використання висловів «разом назавжди» та «вибір людей» підсилює ідею добровільності, хоча реальні обставини організації таких «референдумів» залишаються поза увагою;
- аналіз маніпулятивної складової: фраза «Які причини змусили росію...» встановлює меседж примусу, який виправдовує загарбницькі дії росії, знімаючи з неї відповідальність. Це формує чітку установку на виправдання збройної агресії;
- аналіз емоційної складової: зображення великих груп людей із прапорами створює враження масової підтримки дій росії, що має посилити довіру до цих рішень серед цільової аудиторії підручника.

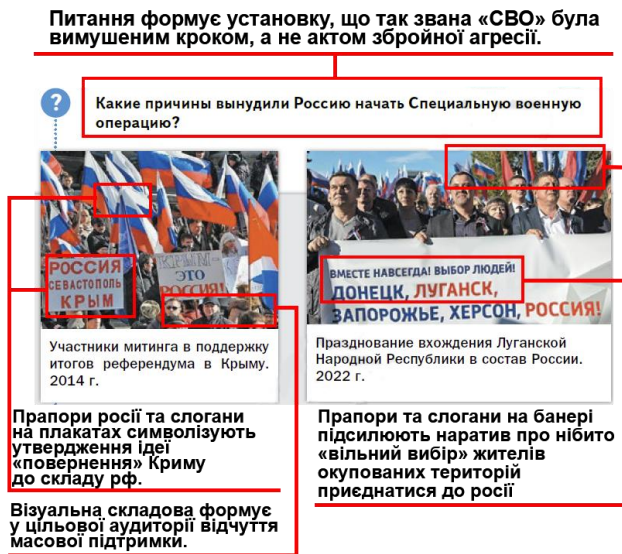

Рис. 1. Семіотичний аналіз матеріалу, присвяченого причинам війни

Отже, цей графічний матеріал з підручника є типовим прикладом пропагандистської маніпуляції через візуально-текстові елементи. Використання символів, таких як прапори, масові зібрання та патріотичні гасла, спрямоване на легітимізацію російської агресії. Питання сформульоване так, щоб однозначно вказати на виправдання дій росії, а зображення підсилюють ідею масової підтримки цих дій. В комплексі це має підірвати критичне мислення у цільовій аудиторії, формуючи в неї викривлене сприйняття історичних подій.

Семіотичний аналіз графічного матеріалу № 2 (рис. 2):

- аналіз символічної складової: чорний мармур із викарбуваними іменами загиблих дітей символізує трагічність і незворотність втрат, створюючи емоційний ефект жалю та скорботи. Дитячі іграшки та квіти підсилюють цей вплив, акцентуючи на невинності загиблих. Вони виступають метафорою обірваного дитинства і є універсально зрозумілими символами втрати, що викликають співчуття;

- аналіз супроводжуючого тексту: використання емоційно забарвлених висловів, таких як “янголи Донбасу”, “дитячою кров’ю омила земля”, має на меті викликати сильний емоційний відгук у школярів. Вираз “вбивчим феєрверком” викликає додаткову асоціацію із жорстокістю бойових дій, але не уточнює, хто є відповідальним за ці трагедії, що створює простір для маніпуляцій;

- аналіз маніпулятивної складової: меморіал використовується як символічний інструмент для закріплення меседжу про виняткову відповідальність української сторони за бойові дії та жертви серед цивільного населення. У тексті немає жодної згадки про дії росії, яка розпочала збройну агресію у 2014 році і продовжує її, що підкреслює односторонність викладу матеріалу. Акцент на “цивільних жителях днр и лнр” створює враження, що конфлікт виник через односторонню агресію України, без контексту участі російських військових і підтримки окупаційних адміністрацій росії;

- аналіз емоційної складової: поєднання трагічного візуального ряду (імена загиблих дітей, іграшки, квіти) та емоційно насиченого тексту створює потужний емоційний вплив, спрямований на формування ненависті до української сторони. Емоційна складова затьмарює раціональне осмислення подій і позбавляє цільову аудиторію можливості поставити питання щодо справжніх причин і винуватців війни.

Отже, меморіал “Алея янголів” і супровідний текст використовуються як потужний інструмент пропаганди для маніпуляції емоціями цільової аудиторії підручника. Символіка скорботи і втрат викликає співчуття та обурення, проте текст подає викривлену картину подій, уникаючи згадки про роль росії у розв’язанні війни. Це закріплює меседж про “захист” росії та “жорстокість” України, створюючи однобічну інтерпретацію трагічних подій.

Проведений семіотичний аналіз виявив систематичне використання візуально-текстових елементів для просування пропагандистських меседжів у російському підручнику з історії. Основна мета цих матеріалів – формування у школярів викривленого сприйняття війни, що веде російська федерація, її причин, перебігу та наслідків. Аналіз символів, знаків і текстів показує, що всі елементи гармонійно працюють на ідеалізацію війни та героїзацію учасників бойових дій, виправдовуючи загарбницьку політику росії.

Семіотичний аналіз надав змогу виділити основні маніпулятивні ознаки графічно-текстових матеріалів, а саме:

1. Персональні історії загиблих військовослужбовців представлені як зразки для наслідування. Їхній героїзм підкреслюється через військову форму, нагороди, меморіальні дошки, емоційно забарвлені описи досягнень і жертвовності. Це створює у школярів емоційний зв’язок із героями, формує уявлення про війну як про священний обов’язок.

2. Використання символів, таких як прапори, меморіальні дошки тощо, працює на підсилення патріотичних почуттів. Імена загиблих сакралізують їхні дії, закріплюючи ідею, що війна є виправданою і обов'язково героїчною.

3. Опис “подвигів” російських військових супроводжується непрямими звинуваченнями України та Заходу в агресії. Через контраст між “героїчними” діями російських солдатів і викривленим образом ворога створюється чіткий поділ на “своїх” і “чужих”, де росія позиціонується як сторона, що захищає.

Текст супроводжує зображення, пояснюючи ЦА, що меморіал присвячений дітям, які загинули внаслідок обстрілів, мін та інших наслідків бойових дій з 2014 року.

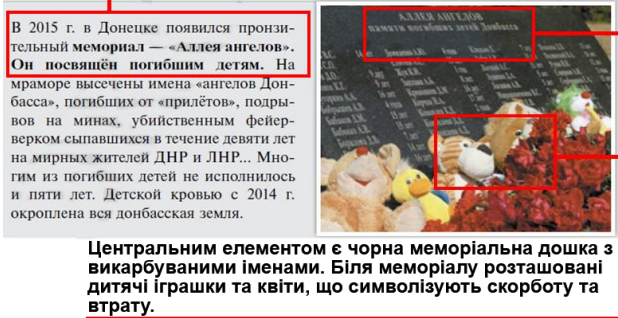

Рис. 2. Семіотичний аналіз матеріалу, присвячений меморіалу “Алея янголів”

У наведеному матеріалі використовуються графічні зображення для створення системи символів, що посилює вплив від основної текстової частини. Вона формує у читача викривлене розуміння війни і знижує здатність до критичного мислення. Такий підхід має довготривалі наслідки, оскільки сприяє вихованню покоління, що підтримуватиме ідеологічну політику держави без розуміння реальних причин і наслідків збройної агресії. “Ба більше, аналіз схожих ситуацій у минулому дозволяє припустити, що так окупанти планують “виховати” військову силу для подальшої війни з Україною. Саме цей сценарій росія реалізувала, мобілізувавши до своїх збройних сил українців із раніше окупованих Донецької та Луганської областей, а також із Криму” [10].

Після проведеного семіотичного аналізу, який виявив використання візуально-текстових елементів для маніпуляції емоціями та створення героїзованого образу російських військових, наступним кроком є дослідження того, як ця інформація організована і представлена в підручнику. Синтез фреймового аналізу та аналізу наративу дозволив дослідити, як російський підручник з історії сприяє підтримці офіційної версії початку “СВО” і формує сприйняття війни серед молоді через маніпуляцію подіями, персонажами та їхніми діями.

Тому для удосконалення семіотичного аналізу в загальному інформаційному процесі необхідно визначити перелік типових (окремих) інформаційних процесів (дій, фактів), що можуть спричинити деструктивні наслідки по відношенню до цільової аудиторії.

При цьому, слід зауважити, що коли за певний період часу з'являється прояв нової деструктивної інформації, якої візуально немає, то вона вноситься до переліку як нова, та визначається її вплив на поточні події і, за необхідністю, коригуються критерії, а також уточнюється реальний стан загального процесу.

З урахуванням цієї особливості, структурна блок-схема удосконаленого методу семіотичного аналізу для виявлення інформаційно-психологічного впливу на цільові аудиторії має вигляд, який наведений на рис. 3.

Наведений підхід має ряд переваг, пов'язаних із тим, що цільові аудиторії вірять в дезінформацію і самі можуть її поширювати, не здогадуючись про це. В такому випадку цільова аудиторія буде одночасно знаходитись під деструктивним інформаційним впливом та транслувати цей вплив на інші соціальні групи.

Рис. 3. Блок-схема удосконаленого методу семіотичного аналізу для виявлення інформаційно-психологічного впливу

У такому випадку зміст блок-схеми удосконаленого методу семіотичного аналізу для виявлення інформаційно-психологічного впливу необхідно деталізувати.

Блок 1.

1. Запитання повинно бути достатньо вузьким, щоб на нього можна було відповісти.

Занадто широке запитання. Що українські ЗМІ пишуть про США та НАТО?

Достатньо вузьке запитання. Чи є негативна інформація про США або НАТО у висвітленні українських ЗМІ про президентські вибори з початку року?

2. Запитання повинно бути про те, що можна вимірювати.

Не можна виміряти. Чи надасть НАТО Україні ПДЧ?

Можна вимірювати. Чи позитивно відреагували службовці НАТО та країн-членів Альянсу на зміну в Конституції України про рух у НАТО?

Блок 2.

Минулі події повинні бути обмежені часом.

Не обмежене часом. Що угорські службовці кажуть про Україну?

Обмежене часом. Що угорські службовці сказали про Україну 60 днів до і 60 днів після парламентських виборів в Україні?

Блок 3.

Гіпотеза – це припущення, здогад або запропоноване пояснення, яке зроблене на основі обмежених доказів і використовується для початку подальших досліджень. Іншими словами, гіпотеза – це первісна відповідь на ваше запитання для дослідження. Мета подальших досліджень та експериментів – це підтвердити гіпотезу.

Приклад. Чи є негативне висвітлення інформації про США або НАТО в українських ЗМІ про президентські вибори з початку року?

Гіпотеза. В українських ЗМІ пишуть про членство у НАТО в контексті президентських виборів.

Блок 4.

В порівняльному апроксимаційному експерименті використовуються 10 якостей суспільних та публічно доступних даних М. Сальганік (Університет Принстон), а саме: “Великі”; завжди включені; не реагують на спостереження; неповні; іноді недоступні; не репрезентативні; дрейфуючі; алгоритмічно сплутані; “Брудні”; конфіденційні/делікатні.

Блок 5.

Для аналізу результатів, які можуть повністю підтвердити гіпотезу рівня інформаційного впливу, необхідно мати певну сукупність показників, а для визначення його значимості, аж до критичного (допустимого) значення, – відповідні критерії.

Блок 6, 7.

Перевіряється відповідність формалізації інформаційно-психологічного впливу шляхом врахування таких чинників:

- різномірність, розподіленість, багатозв'язність і динамічність джерел і об'єктів інформаційних загроз, що його породжують;
- надто велика кількість параметрів, що відображають суспільні інформаційні відносини і характеризують відповідні інформаційні загрози;
- відсутність необхідних статистичних даних внаслідок неповноти, неоперативності і недостовірності практично доступної інформації.

Врахування зазначеного дозволяє стверджувати, що саме ця аргументація є вірним припущенням.

Замість звичайного порівняння деструктивного інформаційно-психологічного впливу на цільові аудиторії можливо провести апроксимаційний експеримент. Прикладом апроксимаційного експерименту є порівняння двох схожих подій. Таке порівняння з'ясовує, які саме фактори впливають на поведінку цільових аудиторій (рис. 4).

Блоки 1-3. Визначення переліку інформації, яка буде віднесена до інформації деструктивного характеру

1. **Присутність службовців США.** Незважаючи на присутність Посла США Курта Волкера в Одесі, службовці США не отримали значну частку голосів від свого уряду під час розгортання в Україні порівняно з Грузією.
2. **Різні країни.** Російські ЗМІ висвітлили візит Дональда Кука в Україну більше ніж на п'ять разів, чим його візит до Грузії.
3. **Нещодавня агресія.** Російські ЗМІ зосередилися на Україні навіть під час візиту Дональда Кука до Грузії.

Блоки 4; 5. Визначення N – категорій управляючих впливів (побудова гіпотези)

1. **Присутність службовців США.** Це вказує на те, що присутність службовців США не вплинула на реакцію російських ЗМІ.
2. **Різні країни.** Це вказує на те, що Російська Федерація зараз більш чутлива до ознак підтримки США України, ніж Грузії.
3. **Нещодавня агресія.** Це вказує на те, що агресивний стан в Російській Федерації після нещодавньої анексії АР Крим краще пояснює відмінності в реакціях російських ЗМІ до ведення збройного конфлікту в Україні.

Блоки 6; 7. Результати, які підтверджують гіпотезу.

1. **Присутність службовців США.** – 3МІ ЄС.
2. **Різні країни.** – 3МІ РФ.
3. **Нещодавня агресія.** – 3МІ України.

– негативно до РФ 10 цитат; – негативно до України 80 цитат; – позитивно до України 20 цитат.

Рис. 4. Приклад порівняння як апроксимаційного експерименту

Таким чином, наведений приклад порівняння як апроксимаційного експерименту дозволяє оцінити та провести ефективний аналіз інформаційно-психологічного впливу, зокрема встановити прогнозовані зміни в поведінці кожної людини, громадянина та суспільства в цілому.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Стаття присвячена удосконаленню методу семіотичного аналізу шляхом врахування гіпотези на управління інформацією для виявлення інформаційно-психологічного впливу, що дозволить підвищити спроможності сил оборони України у протидії інформаційним загрозам на деокупованих територіях. Дослідження ґрунтується на комплексному аналізі навчальної літератури російської федерації, яка виконує роль потужного інструменту державної пропаганди, орієнтованого на формування ідеологічно лояльної молоді. Вся структура підручників з історії росії, від текстового контенту до візуальних матеріалів, спрямована на підтримку кремлівської версії подій, пов'язаних із “спеціальною військовою операцією” (СВО). Пропагандистський меседж-бокс, який пронизує текст, зображення та

символи створюють цілісний наратив, що виправдовує агресивну зовнішню політику росії, формує образ “ворога” та підкреслює героїчність російської сторони у війні.

Такий підхід до освіти має негативні наслідки як для молоді, так і для суспільства в цілому. Він сприяє формуванню покоління, яке некритично сприймає інформацію, виправдовує збройну агресію та ігнорує міжнародні правові норми. Викривлене уявлення про історію закріплює упередженість і стереотипи, які можуть сприяти подальшій мілітаризації свідомості населення. Для тимчасово окупованих територій України це також означає нав’язування чужої ідентичності та поступове знищення культурної самобутності.

В матеріалах активно використовується персоналізована історія загиблих військовослужбовців росії, що зображуються як герої. Їхній героїзм підкреслюється через опис досягнень, військову форму, нагороди та меморіальні дошки. Ці історії працюють на емоційному рівні, викликаючи гордість і формуючи у школярів уявлення, що служба в армії та участь у війні є найвищою формою патріотизму.

Емоційно забарвлена мова, використання трагічних символів, таких як меморіали загиблих дітей, та наголошення на загрозі ядерної війни створюють сильний емоційний ефект. Це приглушує раціональне мислення учнів і змушує їх приймати офіційні меседжі як єдину істину.

Отже, дослідження щодо інформаційно-психологічного впливу на цільову аудиторію ставлять нас перед фактом інформаційної загрози соціуму.

Тому наведене удосконалення методу семіотичного аналізу для виявлення інформаційно-психологічного впливу в умовах сучасного протистояння фейкам і дезінформації є необхідним інструментом оцінювання інформаційного простору.

Впровадження удосконаленого методу семіотичного аналізу для виявлення інформаційно-психологічного впливу доцільно почати з окремих функціональних областей. Це пояснюється цілим рядом причин.

По-перше, при виявленні інформаційно-психологічного впливу необхідно якнайшвидше довести відповідну інформацію до експертів, у той час як для виконання інших функцій робота в реальному масштабі часу, як правило, не обов’язкова.

По-друге, при різких змінах інформації зазначене дозволяє здійснювати аварійний нагляд за різноманітними системами, які збирають та обробляють інформацію від конкретних суб’єктів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мединский В.Р., Торкунов А.В. История. История России. 1945 год – начало XXI века: 11-й клас. Москва. Просвещение, 2023. 447 с.
2. Зеленін В.В. "Основи міфодизайну: Психотехнології керування медіареальністю. Навчально-методичний посібник", Київ, «Гнозис», 2017.
3. Почепцов Г.Г. Пропаганда как управление знанием и незнанием. 2023. URL: <https://detector.media/infospace/article/221158/2023-12-29-propaganda-kak-upravlenye-znanyem-y-neznanyem/>
4. Север. Реалии. Абсолютная поддержка "СВО" и война "до последнего украинца". Мединский показал новый учебник истории. 2023. URL: <https://www.severreal.org/a/medinskiy-pokazal-novyy-uchebnik-istorii/32538897.html>

5. Ігор Севрюгін. Настоящее время. "Накачка ненавистью". Учитель истории – о новых пропагандистских учебниках, предметах и фильмах для российских студентов и школьников. 2023. URL: <https://www.currenttime.tv/a/propagandistskih-uchebnikah-predmetah-filmah-rossiyskih-studentov-shkolnikov/32554443.html>
6. Euronews. Пропаганда в российских школах: старшеклассникам будут преподавать историю сквозь призму Кремля. 2023. URL: <https://ru.euronews.com/2023/09/01/enst-russia-and-education>
7. Радио Свобода. Ненаучность, идеологизированность. Новый учебник по истории. 2023. URL: <https://www.svoboda.org/a/nenauchnostj-ideologizirovannostj-novyy-uchebnik-po-istorii/32540157.html>
8. Octagon. Новый учебник истории променял логику на пропаганду. 2023. URL: https://octagon.media/politika/novyy_uchebnik_istorii_promenyal_logiku_na_propagandu.html
9. Frank, Robert H. The Frame of Reference as a Public Good // The Economic Journal. – 1997. – Vol. 107 (November). – P. 1832–1847.
10. Зеркало Недели. В России показали новые учебники истории с разделом о «спецоперации». 2023. URL: <https://zn.ua/war/v-rossii-predstavili-novye-uchebniki-s-razdelom-o-spetsoperatsii.html>
11. Easterlin, Richard A. Does Economic Growth Improve the Human Lot? // Nations and Households in Economic Growth : Essays in Honor of Moses Abramovitz : / Paul A. David and Melvin W. Reder, eds. – New York : Academic Press, Inc., 1974. – 411 p.
12. Черта. «История – последнее, за что хватается утопающая идеология»: учитель истории Владимир Максаков – о новом учебнике Мединского и попытках власти обелить прошлое. 2023. URL: <https://cherta.media/interview/istoriya-uchebniki-propaganda>.
13. BBC News. Новый учебник истории для старшеклассников. Что в нем переписали и как это повлияет на образование в России. 2023. URL: <https://www.bbc.com/russian/articles/cmlxgvm7rejo>.

Стаття надійшла до редакції 01.11.2024 і прийнята до друку після рецензування 03.01.2025

REFERENCES

1. Medinsky, V.R., Torkunov, A.V. (2023). History. History of Russia. 1945 – early 21st century: 11th grade. Moscow: Education.
2. Zelenin, V.V. (2017). Fundamentals of Myth Design: Psychotechnologies of Media Reality Management. Educational and Methodological Manual. Kyiv: "Gnozis".
3. Pocheptsov, G.G. (2023). Propaganda as management of knowledge and ignorance. Retrieved from <https://detector.media/infospace/article/221158/2023-12-29-propaganda-kak-upravlenye-znanyem-y-neznanyem/>
4. Absolute support of “SVO” and war “to the last ukrainian”. Medinsky showed a new history textbook. North. Realities. (2023, August 8). Retrieved from <https://www.severreal.org/a/medinskiy-pokazal-novyy-uchebnik-istorii/32538897.html>
5. Sevryugin, Igor. (2023, August 21). "Pumping with Hatred." History Teacher on New Propaganda Textbooks, Subjects, and Films for Russian Students and Schoolchildren. *Current Time*. <https://www.currenttime.tv/a/propagandistskih-uchebnikah-predmetah-filmah-rossiyskih-studentov-shkolnikov/32554443.html>
6. Propaganda in Russian schools: high school students will be taught history through the prism of the Kremlin. Euronews. (2023). Retrieved from <https://ru.euronews.com/2023/09/01/enst-russia-and-education>

7. Unscientific, ideological. New history textbook. Radio Liberty. (2023). Retrieved from <https://www.svoboda.org/a/nenauchnostj-ideologizirovannostj-novyuy-uchebnik-po-istorii/32540157.html>
8. New history textbook swaps logic for propaganda. Octagon. (2023). Retrieved from https://octagon.media/politika/novyj_uchebnik_istorii_promenyal_logiku_na_propagandu.html
9. Frank, Robert H. (1997). The Frame of Reference as a Public Good. *The Economic Journal*, 107 (November), 1832–1847.
10. Russia showed new history textbooks with a section on "special operations". Mirror of the Week. (2023). Retrieved from <https://zn.ua/war/v-rossii-predstavili-novye-uchebniki-s-razdelom-o-spetsoperatsii.html>
11. Easterlin, R.A. (1974). Does Economic Growth Improve the Human Lot? Nations and Households in Economic Growth : Essays in Honor of Moses Abramovitz. (Paul A. David and Melvin W. Reder, Eds.). New York: Academic Press, Inc.
12. “History is the last thing a drowning ideology grabs onto”: history teacher Vladimir Maksakov on Medinsky’s new textbook and the authorities’ attempts to whitewash the past. Line. (2023). Retrieved from <https://cherta.media/interview/istoriya-uchebniki-propaganda>
13. New history textbook for high school students. What was rewritten in it and how it will affect education in Russia. BBC News. (2023). Retrieved from <https://www.bbc.com/russian/articles/cmlxgvm7rejo>

The article was received 01.11.2024 and was accepted after revision 03.01.2025

Трофимчук Олександр Миколайович

доктор технічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, директор Інституту телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАНУ

Адреса робоча: бульвар Чоколівський, 13, м. Київ, Україна, 03186

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3358-6274> **e-mail:** trofymchuk@nas.gov.ua

Заболотний Сергій В’ячеславович

здобувач, Інститут телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАНУ

Адреса робоча: бульвар Чоколівський, 13, м. Київ, Україна, 03186

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-1381-0510> **e-mail:** s.zabolotnyi@ed.nuou.org.ua

Кацалап Віталій Олександрович

докторант, Інститут телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАНУ

Адреса робоча: бульвар Чоколівський, 13, м. Київ, Україна, 03186

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4804-8022> **e-mail:** v.katsalap@ed.nuou.org.ua